

University of Groningen

De wetenschappelijke ontwikkelingen in de radiologie en radiotherapie binnen de geneeskunde in Nederland 1896-1922

Simon, Kees

IMPORTANT NOTE: You are advised to consult the publisher's version (publisher's PDF) if you wish to cite from it. Please check the document version below.

Document Version

Publisher's PDF, also known as Version of record

Publication date:

2015

[Link to publication in University of Groningen/UMCG research database](#)

Citation for published version (APA):

Simon, K. (2015). *De wetenschappelijke ontwikkelingen in de radiologie en radiotherapie binnen de geneeskunde in Nederland 1896-1922*. [, Rijksuniversiteit Groningen]. [S.n.].

Copyright

Other than for strictly personal use, it is not permitted to download or to forward/distribute the text or part of it without the consent of the author(s) and/or copyright holder(s), unless the work is under an open content license (like Creative Commons).

The publication may also be distributed here under the terms of Article 25fa of the Dutch Copyright Act, indicated by the "Taverne" license. More information can be found on the University of Groningen website: <https://www.rug.nl/library/open-access/self-archiving-pure/taverne-amendment>.

Take-down policy

If you believe that this document breaches copyright please contact us providing details, and we will remove access to the work immediately and investigate your claim.

Downloaded from the University of Groningen/UMCG research database (Pure): <http://www.rug.nl/research/portal>. For technical reasons the number of authors shown on this cover page is limited to 10 maximum.

**De wetenschappelijke ontwikkelingen
in de radiologie en radiotherapie
binnen de geneeskunde in Nederland
1896-1922**

Aan Wisse, Floris, Matthijs en Emma

Illustratie omslag: Röntgenkamer anno 1908. De opname is gemaakt in het Zuidwalziekenhuis in Den Haag. De kamer stond onder beheer van P.H. Eijkman, hier staande in de bedieningsruimte. Hoog boven zijn hoofd is een grote inductor afgebeeld. Op de tafel staat een 'Kompressionsblende' met ernaast een statief met kast voor omhulling van de röntgenbuis. Aan de wand hangen drie röntgenbuizen. Deze buizen lijken het meest op watergekoelde buizen volgens Müller. Foto uit: Haeseker, B. en Lieburg, M.J. van, *De geschiedenis van het HagaZiekenhuis 1823-2007. De lange aanloop naar de fusie van Ziekenhuis Leyenburg, Rode Kruisziekenhuis en Juliana Kinderziekenhuis* (Rotterdam: Erasmus Publishing, 2007) p. 48.

Illustratie achterzijde omslag: zie figuur 67, pagina 195.

© 2015 K.J. Simon / Erasmus Publishing

Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch, door fotokopieën, opnamen, of enige andere manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van Erasmus Publishing. Voor zover het maken van kopieën uit deze uitgave is toegestaan op grond van artikel 16b Auteurswet 1912 ^j het Besluit van 20 juni 1974, *Stb.* 351, zoals gewijzigd bij Besluit van 23 augustus 1985, *Stb.* 471 en artikel 17 Auteurswet 1912, dient men de daar voor verschuldigde vergoedingen te voldoen aan de Stichting Reprorecht (Postbus 3060, 2130 KB Hoofddorp).

Voor het overnemen van (een) gedeelte(n) uit deze uitgave in bloemlezingen, readers en andere compilatiewerken (artikel 16 Auteurswet 1912) dient men zich tot Erasmus Publishing te wenden.

ISBN: 978-90-367-7621-9 Eboek : PDF zonder DRM (PDF without DRM)

ISBN: 978-90-367-7622-6 Boek (Book)

Van dit proefschrift verscheen een handelseditie:

ISBN 978 90 5235 223 7 / NUR 876

Boekvormgeving: Designworks.nl, Breda

Boekproductie: Bas Grafische Producties, Heerjansdam

Erasmus Publishing

info@erasmuspublishing.nl

www.erasmuspublishing.nl

rijksuniversiteit
groningen

De wetenschappelijke ontwikkelingen in de radiologie en radiotherapie binnen de geneeskunde in Nederland 1896-1922

Proefschrift

ter verkrijging van de graad van doctor aan de
Rijksuniversiteit Groningen
op gezag van de
rector magnificus prof. dr. E. Sterken
en volgens besluit van het College voor Promoties.

De openbare verdediging zal plaatsvinden op

maandag 16 februari 2015 om 12.45 uur

door

Kornelis Johannis Simon

geboren op 10 oktober 1943
te Vlaardingen

Promotores

Prof. dr. M.J. van Lieburg

Prof. dr. R.A.J.O. Dierckx

Beoordelingscommissie

Prof. dr. K. van Berkel

Prof. dr. J.B.M. Kuks

Prof. dr. K. Verstraete

Inhoud

Doelstelling en verantwoording 9

HOOFDSTUK 1

Inleiding 11

Historische achtergrond 11

Vraagstelling, opzet van het onderzoek en periodisering 26

Bronnen en literatuur 29

HOOFDSTUK 2

Eerste verkenningen in de radiologie 1896-1901 33

Inleiding 33

Nederlandse fora en de toepassing van röntgenstralen 34

Buitenlandse fora en de toepassing van röntgenstralen 42

De toepassing van röntgenstralen in publicaties 46

De toepassing van röntgenstralen als onderwerp van proefschriften 50

De opkomst van radiologische tijdschriften 55

Stand van zaken anno 1900 58

Een leerstoel radiografie 59

Op weg naar een forum voor de medische toepassing van röntgenstralen 68

Overweging 72

HOOFDSTUK 3

De NVVER 1901-1922. Een overzicht 73

Inleiding 73

Een nieuwe wetenschappelijke vereniging 73

De röntgenkamer in een academisch ziekenhuis anno 1900 79

Inventarisatie van de wetenschappelijke vergaderingen 88

Overweging 95

HOOFDSTUK 4

Wetenschappelijke ontwikkelingen in de röntgendiagnostiek 1901-1922 97

Inleiding 97

De inductorenkwestie 97

Momentopnamen, stereoradiografie en het vierde Congrès International d'Électrologie et de Radiologie te Amsterdam 102

Een keerpunt in de radiodiagnostiek 102

Momentopnamen en cinematografie 111

Meer over stereoradiografie. eerste verkenningen met stereotactische interventie 119

De tuberculoseartsen: een nieuw forum voor de radiologie 132

De strijd om het darmonderzoek 142

Wat achter sluier verborgen lag 153

Nierstenen en nieren in beeld 158

Schedel: harde en weke delen in beeld 164

Schedelopnamen 164

Sella turcica 168

Oogkas 173

Rotsbeen 178

Weke delen 185

Nederlandse onderzoekers en de ontwikkeling van de röntgenbuis 188

De 'hulptroepen' 188

De techniek 191

De omgang met de gasbuis 193

Van gasbuis naar buis met gloeikathode 201

Industriële ondersteuning door Philips 207

De aandacht voor films, versterkingsschermen en roosters 214

Films en versterkingsschermen 215

Roosters 223

HOOFDSTUK 5

Wetenschappelijke ontwikkelingen in de radiotherapie 1901-1922 229

Een onhandige provocatie bij de afbakening van het vakgebied 229

Radium, een nieuw soort stralingstherapie 234

Stand van zaken in de radiotherapie rond 1905. Hoe nu verder? 239

Intensiteits- en dosismetring, de crux der radiotherapie 247

Dieptetherapie 258

Eerste verkenningen in de dieptetherapie 258

Een impuls voor dieptetherapie uit onverwachte hoek 262

Een keerpunt 267

De opkomst van radiotherapeutische instituten in Nederland 268

Simultane initiatieven: Amsterdam, Rotterdam, Leiden, Haarlem, Groningen en Utrecht 269

Het wetenschappelijk onderzoek aan de stralingsinstituten 272

Het Antoni van Leeuwenhoekhuis (AvL) 273

Het Rotterdamsch Radiotherapeutisch Instituut 281

De vrouwenkliniek te Haarlem (Joanna van Lynden Stichting) 284

De universiteitsklinieken 288

Consensusperikelen in de gynaecologische radiotherapie 292

HOOFDSTUK 6

Samenvattende conclusies 299

Algemeen 299

Radiodiagnostiek 303

Radiotherapie 309

Epiloog 313

HOOFDSTUK 7

Summary and conclusions 317

General review 317

Diagnostic Radiology 321

Radiotherapy 327

Epilogue 331

BIJLAGEN

Bijlage 1

Buitenlandse dissertaties met een radiologisch onderwerp (bron: index catalogue) 335

Bijlage 2

Inductor 337

Bijlage 3

Promovendi van Wertheim Salomonson 338

Bijlage 4

Filter van Driessen 339

Bijlage 5

Voordrachten en demonstraties van Wertheim Salomonson op
de NVVER vergaderingen 340

Bijlage 6

Proefschriften die een rol speelden in de ontwikkeling in relatie
tot de periode 1896-1922 342

Bronnen en archivalia 345

Gebruikte afkortingen 347

Literatuur 348

Register van personen 376

Dankwoord 383

Curriculum vitae 384